

Válasz Kozma Gábor professzor úr bírálatára

Mindenekelőtt szeretném megköszönni, hogy elvállalta opponenciára az MTA doktori fokozat megszerzésére benyújtott disszertációm. Megtisztelőnek tartom a munkámmal kapcsolatos véleményét. Nagy örömmel tölt el, hogy opponensem a munka jelentős erősségének tartja a külföldi kötődésű népesség fogalmának megalkotását.

Az alábbiakban a bírálatban felvetett kritikai észrevételekre kívánok válaszolni.

1. Opponensem hiányolja az 1.3 *Az adatok forrása, az elemzés keretei* alfejezetből a disszertáció térbeli kereteinek a bemutatását. A térbeli keretek bemutatására az 1.5 *Kutatás szerkezete* részen belül került sor, ahol fejezetenként ismertettem az adott részekhez tartozó vizsgálat térbeli jellemzőit. Ugyanakkor egyetértek bírálóm véleményével, hogy az 1.3-as alfejezet alkalmasabb lett volna a keretek integrált ismertetésére.

2. Opponensem felveti bírálatában, hogy a második fejezetben (ahol a Föld országainak migrációs kapcsolatait mutatom be) található megállapítások igen fontosak, de bizonyos esetekben további magyarázatok lettek volna szükségesek (pl.: miért az érintett országok a nagybefogadók). Véleményem szerint a világban tapasztalható nemzetközi vándorlás országok közötti kapcsolatainak mélyebb elemzése már túlmutatott volna a disszertáció keretein. A célom elsődlegesen az volt, hogy a későbbi fejezetekben össze tudjam hasonlítani a világ migrációjában végbemenő folyamatokat a Kárpát-medencében tapasztaltakkal, a globális trendeket a lokális jelenségekkel.

3. Mindenképpen egyetértek Professzor úrral abban, hogy a reurbanizációban elsősorban a fiatalabb társadalmi rétegek vesznek részt, ugyanakkor Budapest és Pest megye közötti mozgások összességében ennek ellenére is növelték az átlagos életkort Budapesten: 2017-ben a Budapestről Pest megyébe vándorlók átlagos életkora 34,7-, míg a Pest megyéből Budapestre vándorlók átlagos életkora 35,6 év volt. Disszertációmban mindössze e két folyamat eredőjének hatására igyekeztem felhívni a figyelmet.

4. Egyetértek bírálómmal abban, hogy 4. táblázat és a hozzá tartozó szövegrész valóban nem volt összhangban egymással. A táblázatban csak egy év adatai szerepelnek, a szöveg viszont hosszabb folyamatokra vonatkozik.

5. Dr. Kozma Gábor felveti, hogy nem indokoltam meg részletesen a 9. ábrán megfigyelhető folyamatokat. A hivatkozott térképeken, a munkanélküliség területi különbségeiben, 2011-ben

egyértelműen a kelet-nyugati tagozódás jellemezte a külföldi állampolgárokat és a külföldön született magyar állampolgárokat is. Ez a kép 2017-re számottevően megváltozott. A munkanélküliek aránya jelentős mértékben csökkent, ugyanis a magyar gazdaság növekvő munkaerő-szükséglete a külföldi kötődésű népességet is dinamizálta. A részletesebb elemzés elmaradása arra vezethető vissza, hogy céloim csupán a trendek bemutatása volt, nem törekedtem mélyebb vizsgálatra.

6. Opponensem hiánynak tartja, hogy nem támasztottam alá adatokkal a 49. oldalon olvasható állítást, amely szerint Budapest és Pest megye nagyobb távolságból vonzza az embereket. Egyetértek bírálómmal. 2017. január 1-ei állapot szerint Budapesten és Pest megyében élt a Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok 57%-a, az európaiak 47, míg a nem európaiak 76%-a. Ezen belül az ázsiai állampolgárok 79%-a, az amerikaiak 73%-a, az afrikaiak 58%-a, valamint az ausztrálok 79%-a.

7. Bírálóm véleménye szerint célszerű lett volna a 12. ábra tartalmát kicsit részletesebben is elemezni. A jelzett ábra célja elsősorban az volt, hogy felhívja a figyelmet a határ menti térségek migrációban betöltött meghatározó szerepére. Tehát nem az egyes szomszédos országok és Magyarország külön-külön történő vizsgálatából, hanem az egész vándorlási rendszerből vontam le azt a következtetést, hogy a vándorlási hajlandóság a gazdasági különbségekkel egyenes-, míg a földrajzi távolságokkal fordított arányban áll.

8. Dr. Kozma Gábor felveti, hogy a 6. táblázat adatai szerint a külföldi kötődésű népesség koncentrációja csökkent 2011 és 2017 között, a táblázat alatti szöveg ugyanakkor ezzel ellentétes folyamatra utal. Az említett helyen a külföldi állampolgárok és a lakónépesség települési koncentrációját hasonlítottam össze 2011 és 2017 között. Azzal a megállapítással éltem, hogy e két csoportra a koncentrációk *különbségei* enyhén emelkedtek, ami nem zárja ki bírálóm jogos következtetését a külföldi kötődésű népesség vonatkozásában.

9. Köszönöm bírálóm észrevételét, miszerint a 9. táblázat és annak magyarázata esetén óvatosabban kellett volna fogalmazni és a csökkenés és növekedés szavak helyett a jelentős csökkenés és növekedés kifejezéseket kellett volna használni. Valóban szerencsésebb lett volna a fenti kifejezések használata.

10. A 4. és 5. fejezettel kapcsolatban opponensem felveti, hogy a tények jobb bemutatását nagyban segítette volna, ha a szerző egy térképen is ábrázolja, mely térségek sorolhatóak a határ menti, a határközeli, illetve egyéb kategóriába, és a 26, 28, 30. ábrán is csak ezeket használja. A bírálóval egyetértek a kategóriák használata és a kiegészítő térkép tekintetében is.

11. Opponensem joggal jegyzi meg, hogy a 6. fejezetben a leírtak jobb megértését segítette volna, ha a 15. és 16. táblázatokat kiegészítettem volna egy sorral, amely a magyar megyék részesedését tartalmazza. Emellett szükséges lett volna konkrétabb adatokkal is alátámasztani a határ menti kapcsolatok intenzívebbé válását. A vizsgált mátrixnak 161 sora és 20 oszlopa van. Az átláthatóság kedvéért csak a jelentősebb migrációs áramlásokat tüntettem fel, így a teljes vizsgált vándorlási rendszer több, mint 0,5%-áért felelős megyék szerepelnek a táblázatban. Ugyanakkor elfogadom bírálóm véleményét, hogy egy összesen sor jobban segíthette volna a megértést.

A konkrét adatokat véleményem szerint a 15. és 16. táblázatok tartalmazzák. Ezek alapján az egymással határos megyék közötti áramlások intenzívek voltak már 2011-ben is, és 2017-re tovább növekedtek. Ezek közül a legjelentősebbek a Bihar–Hajdú-Bihar (1,58% 2011-ben, 2,05% 2017-ben), Szatmár–Szabolcs-Szatmár-Bereg (1,05% 2011-ben, 1,32% 2017-ben), az Észak-Bácska és Észak-Bánát – Csongrád (1%, 1,2% 2011-ben, 1,3%, 1,58% 2017-ben), illetve a Beregszászi és Ungvári járás – Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (0,99%, 0,68% 2011-ben, 2,88%, 1,32% 2017-ben) közötti mozgások voltak (100% a teljes, Magyarországon élő, szomszédos országban született külföldi kötődésű népesség).

12. Bírálóm szerint a 117. oldalon található állításokat nem támasztottam alá konkrétabb adatokkal. Az állítások alapjául forrásoldalról a 9., 12. ábrák, a 13. táblázat, míg fogadó oldalról 25-32. ábrák, valamint a két terület összekapcsolását tartalmazó 37. ábra szolgáltak. Ugyanakkor elfogadom, hogy ezek nem fedik le teljes egészében a megállapításaimat. További térképek használata nagyban segítette volna az állítások hatékonyabb bemutatását.

13. Egyetértek bírálómmal abban, hogy a 118. oldalon olvasható állításokat jobban alá lehetett volna támasztanom adatokkal. A magyar települések Kárpát-medencei vándorlási települési kapcsolatainak számát és azok változásait a 38-as és 39-es térképek tartalmazzák, ugyanakkor a forrásországok szerinti részletes ábrázolásra nem került sor. A disszertáció e részén a Kárpát-medencei települési migrációs hálózat megalapozását igyekeztem elvégezni. Elsődleges célom az volt, hogy a Kárpát-medencei magyar-magyar vándorlások települési hálózatainak topológiáját feltárjam, és össze tudjam hasonlítani a lokális hálózat struktúráját a világban tapasztalható globálissal.

14. A 17. táblázat (122. oldal) esetében bírálóm hiányolja a lényeges változások (pl: Szlovákia, de főleg Szlovénia) okának említését. A táblázat a migrációs települési foksámeloszlások illeszkedését mutatja forrásországok szerint (R^2). Szlovákiában 0,91-ről 0,86-ra, míg Szlovéniában 0,99-ről 0,89-re csökkent az R^2 értéke 2011 és 2017 között. Egyetértek

bírálómmal abban, hogy ezek indoklása elmaradt. Szlovákia esetén a visszavándorlások magas száma befolyásolta a foksám-eloszlást, míg Szlovéniára a kevés települési összeköttetés (összesen 13 szlovéniai településről érkeztek Magyarországra) rontotta az illeszkedés pontosságát.

15. Professzor úr tézisekkel kapcsolatos felvetésére reagálva: öt tézist tartalmaz a disszertáció. Ezeket alpontokba soroltam, az alpontokba egymással szorosan összefüggő részmegállapítások tartoznak.

16. Bírálóm az 1. tézis a. alpontját nem tudja elfogadni. Egyetértek bírálómmal abban, hogy nem lehet azt állítani, hogy a Magyarországot érintő nemzetközi vándorlásban a külföldi állampolgárok és a külföldön született magyar állampolgárok tulajdonságai markánsan különböznenek egymástól, hiszen a fenti két kategóriába tartozás részben adminisztratív jellegű. A tézisemet nem is erre alapoztam. Itt azt állítom, hogy a földrajzi elkülönülés egyben etnikai, demográfiai, társadalmi, gazdasági különbségeket is hordoz magában. Ilyen értelemben a globális migrációs hatás, illetve a szomszédos országok és hazánk közötti dinamikus folyamatok különülnek markánsan el egymástól. Másrészt a 3. fejezetben részletezett fontos új eredménynek tartom, hogy a nemzetközi vándorok (tartozzanak bármelyik csoportba is) az autochton népességgel összevetésben, összességében pozitívan járultnak hozzá Magyarország társadalmi, gazdasági, demográfiai folyamataihoz. Nem érződik a nagy befogadó országok esetén tapasztalt tendencia, mely szerint a legálisan érkező nemzetközi vándorok iskolai végzettség, gazdasági aktivitás tekintetében elmaradnának az adott ország állampolgárai mögött.

17. Dr. Kozma Gábor véleménye szerint az 1. tézis b. pontjának megállapításai igazak, de nem tekinthetők igazi kutatási eredménynek. Ezzel szemben meg kell jegyezni, hogy a Kárpát-medencei migrációs forrásterületek feltérképezésével, majd a forrás- és a magyar célterületek összeköttetésével a disszertációban részletezett adatokkal és folyamatokkal igyekeztem alátámasztani, hogy:

- Egyrészt a nemzetközi migráció magyar jellegzetessége, hogy a Magyarországra bevándorló népesség egy része a szomszédos országokból érkezik, magyar nemzetiségű és anyanyelvű, mivel – az 1918-ban bekövetkezett széttagoaltság és a közel 100 éves „szétfejlődés” ellenére – részben fennmaradtak (illetve 1990 után felerősödtek) a Trianon előtti Magyarország belső etnikai, kulturális és migrációs kapcsolatai. Többnyire ezek a folyamatok a meghatározók abban, hogy (ahogy a 3.1 alfejezetben rámutattam) 313 ezer külföldön született magyar települt át Magyarországra a

szomszédos országokból. Tehát a Trianon előtti belföldi vándorlások meghatározó jegyeit fedezhetjük fel ma – a határok változásai miatt – a magyar-magyar nemzetközi vándorlásokban.

- Másrészt az európai uniós csatlakozást követően a globális tendenciák már nem hagyták érintetlenül a magyar vándorlási hálózatokat. A globális migrációs hatás folyamatosan erősödik (jelenleg 159 országban születettek élnek Magyarországon). Így Magyarország teljes nemzetközi vándorlási spektrumát tekintve azt a következtetést tudom levonni, hogy az anyaországi szerep ugyan determinisztikus marad, de évről-évre, lassan veszít a súlyából.

18. Opponensem a 2. tézist, mint saját kutatási eredményt elfogadja, azonban annak c. pontja vonatkozóan jelzi, hogy a második felét nem támasztottam alá megfelelően adatokkal. A felvetés azonos a 117. oldalon található állításokkal, melyre a 12. pontban igyekeztem választ adni.

19. Bírálóm a 3. tézist elfogadja saját kutatási eredménynek, azonban jelzi, hogy a tézis b. pontjában foglalt állítás csak a magyar-szlovák viszonylatban igaz, így azt nem tudja általános érvényűnek elfogadni. Állításomat a schengeni térségen belüli nagyobb számosságú magyar nemzetiségű lakossal rendelkező területek és Magyarország közötti magyar-magyar vándorlásokra fogalmaztam meg a következők szerint: „A határ „megszűnésének” szerepe felértékelődött a schengeni térségen belül. Ezekben a területeken nyelvi akadályok nélkül bővíthettek a magyar nemzetiségű lakosság munkavállalási lehetőségei, így a vándorlások mellett, helyett az országhatáron átívelő ingázások lettek jellemzők.” Mivel Románia, Ukrajna és Szerbia kívül esik a schengeni övezeten, így állításom nem vonatkozott, nem is vonatkozhatott ezekre az országokra.

Végül szeretném még egyszer megköszönni Kozma Gábor professzor úr támogató véleményét. Az általa felvetett kérdések elősegítik a leírtak továbbgondolását, valamint újabb következtetések levonását is.

Kérem válaszaim elfogadását.

Budapest, 2022. 11. 21.

Kincses Áron

